

Akmenės krašto enciklopedinis žodynas

AKMENĖ

Akmenės miestas

AKMENĖ - miestas prie Dabikinės u. ir Ventos - Naujosios Akmenės krašto kelio, sen. ir parapijos centras. Plotas 300,34 ha, apgyventa teritorija apie 124 ha. Keliai į Vieکشnius, Laižuvą, Klykolius, Naująją Akmenę, Ventą. Iš p. ir v. supa Dabikinės slėnis, š. pakraščiu teka Akmenupis. Istoriniuose dokumentuose 1511 minimas Akmenės dvaras, priklausęs Žemaitijos seniūnams Kęsgailoms. Miesto įkūrimo data laikoma 1531 09 14, kuomet Žygimantas Senasis leido Didžiųjų Dirvėnų tįjūnui Jonui Stankevičiui Bilevičiui prie dvaro kurti miestelį ir jame rengti turgus. XVI a. vid. vadintas Dabikine ir buvo į v. nuo dabartinio mst. 1561 buvo turgaus aikštė, 3 gatvės, iš viso 82 sklypai, iš jų 63 sklypai gatvėse, bet tik 29 užimti. XVII a. pab. vėl vadinamas Akmene. XVII a. tapo valsčiaus centru. 1656 karo su švedais metu sunaikinta, atstatyta, tačiau 1705 švedų gen. Loevenhauto kariuomenės vėl sudeginta, sugriauti prie miesto buvę lietuvių kariniai įtvirtinimai. 1737 buvo likę tik 16 gyv. 1792 išsirūpino Magdeburgo teises ir herbą, tačiau laisvo miesto privilegijomis pasinaudoti nespėjo. 1800 iki gyvos galvos atiduota valdyti caro generolo Fitingofo našlei. XIX a. pr. veikė parapijos m-la, kurioje 1810 mokėsi 69 vaikai. 1859 buvo 62 kiemai su 790 gyv., 1897 - 1501 gyv. 1863 pavasarį keletą dienų miestą kontroliavo J. Stanevičiaus vadovaujami sukilėliai, apylinkėse veikė M. Jankausko sukilėlių būrys. 1905 11 27 įvyko mitingas prieš okupacinę carinės Rusijos valdžią, miestą apšaudė sukilimą malšinusi Rusijos kariuomenė. Nuo XIX a. vidurio iki 1950 buvo vlsč. centras, 1950 - 1962 - Akmenės r. centras. 1923 buvo 231 ūkis su 1453 gyv., 1959 - 1819 gyv., 1970 - 2499 gyv., 2016 gyvenamąją vietą buvo deklaravę 2596 asmenys. Sovietinės okupacinės valdžios struktūrų 1940 - 1951 represuoti 72 gyventojai, 12 nužudyti arba žuvę lageriuose. Iki 1992 buvo stambaus, bet ekonomiškai silpno Lenino kolūkio centras. Nuo 1961 veikia kultūros namai (iki 1992 - rajoniniai), nuo 1937 - biblioteka, nuo 1950 - vid. m-la (iki tol - prog-ja, nuo 2005 - g-ja), ligoninė veikė 1952 - 1953 ir 1957 - 1996; nuo 1996 - pirminės sveikatos priežiūros centras su palaikomojo gydymo ligonine), vaistinė, girininkija (iki 1999), vaikų lopšelis darželis, nuo 2007 - Akmenės krašto muziejus, Naujosios Akmenės muzikos m-los Akmenės filialas. Yra UAB „Vaidva“, „Akmeresta“, Akmenės r. kelių tarnybos bazės, valst. gamtinio Kamanų rezervato administracija, veikia individualių įmonių. Istorijos ir kultūros paminklai: Šv. Onos bažnyčia, Lietuvos nepriklausomybės 10-mečio paminklas (pastatytas po 1928, atstatytas 1989), Mūro kryžius, Miesto įkūrimo 400 m. paminėjimo akmuo, lietuvių k. gramatikos kūrėjo K. Kasakausko kapas. Akmenėje gimė spaudos ir mėgėjų teatro veikėjas L. Jakavičius, bibliotekininkė, Pasaulio teisuolė O. Šimaitė, gydytojas profesorius V. Basys, gydytojai broliai Juozas ir Telesforas Siurkai, Jonas Šurkus, fotomenininkas R. Rakauskas ir daug kitų garsių mokslo, meno, kultūros veikėjų.

Inf.: Lietuvos apgyventos vietos; Lietuvos gyventojų genocidas, t. 1 - 4; Akmenė: kraštas ir žmonės; Kviklys B. Mūsų Lietuva, t. 2